

Mateja Sedmak in Ernest Ženko (ur.), Razprave o medkulturnosti, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales: Zgodovinsko društvo za Južno Primorsko, Koper 2010, 449 str.

Povod za izdajo zbornika *Razprave o medkulturnosti* je med drugim deseta obletnica Fakultete za humanistične študije Koper, Univerze na Primorskem (UP FHŠ), ki že od svojih začetkov raziskuje vprašanje večkulturalizma in medkulturnega stika. Gre za prvi zbornik, ki se neposredno ukvarja s tematiko medkulturnosti, vsebuje pa prispevke 22 predavateljev in predavateljic UP FHŠ. Delo *Razprave o medkulturnosti* tvorijo prispevki družboslovno-humanističnih disciplin, ki so tako teoretično-pregledne narave kot študije primerov in se neposredno ukvarjajo s kompleksnimi fenomeni medkulturne, večkulturne in prekukulturne stvarnosti.

Monografija v uvodu ponudi bralcu v kritični razmislek koncepte, ki so aktualni v večkulturni globalizirani družbi, v nadaljevanju pa sledijo članki o medkulturnosti iz različnih družboslovnih oziroma predvsem humanističnih znanosti. V nadaljevanju je delo razdeljeno na tri sklope. V prvem so prispevki, ki predstavljajo z različnih zornih kotov, če citiram urednika, »kompleksne medkulturne, večkulturne in prekukulturne stvarnosti, poskuse družbenih in političnih soočanj ter regulacij kulturnih, rasnih, verskih in jezikovnih pluralnosti (multikulturalizem) in nenazadnje razvoj konceptov, teoretičnih modelov in epistemoloških orodij za soočanje z vprašanji medkulturnosti, večkulturnosti in prekukulturnosti v okviru posameznih ved«. V drugem sklopu so analize medkulturnosti, ki temeljijo na študijah primerov, v zadnjem pa zbornik v dveh prispevkih obravnava »razmerje med dvema sodobnima intelektualnima kulturama, in sicer naravoslovno-tehniško in humanistično-družboslovno«.

Prvi je prispevek Irene Lazar, Arheologija in medkulturnost, ki nas seznani, da segajo prvi intenzivni medkulturni odnosi v obliki gospodarskih in kulturnih stikov že v dobo starih civilizacij Sredozemlja in Bližnjega vzhoda, v obdobje med približno 1500 in 1200 pr. n. št. Ti odnosi in stiki se kažejo v različnih oblikah, bodisi v obliki predmetov bodisi kot preplet različnih kulturnih vplivov v vsakdanjem življenju ali kot širjenje religioznega sveta.

Sledi antropološki pogled v poglavju Alenke Janko Spreizer z naslovom Antropologija in medkulturnost. Avtorica nas opozori, da je pojem kulture v razpravah socialne in kulturne antropologije srednjega pomena, a se interes za raziskovanje večkulturnosti pojavi relativno pozno, konec 20. stoletja, pri večini pa šele nedavno. Antropologi teorijo multikulturalizma gradijo na izhodiščih kulturnega relativizma predvsem v okviru razprav o migrantih in migracijah, politikah identitet in manjšinskem vprašanju.

Naslednji sestavek je Sociologija in medkulturnost, v katerem Mateja Sedmak nakaže, da sega zanimanje za »tujca« v sociološki znanosti že v 19. stoletje, intenzivneje pa se je začela ukvarjati z vprašanji družbenega usklajevanja rasne, verske in kulturne raznolikosti v okviru čikaške šole v dvajsetih letih 20. stoletja. Razvoj teorije večkulturnosti v okviru sociološke znanosti sega od teorije asimilacije in ohranjanja kulturnega in rasnega pluralizma v obliki getoizacije pa vse do »idej« medkulturnosti in prekukulturnosti.

Marina Furlan predstavi Psihologijo in medkulturnost, kjer prikaže, da se je psihologija ljudstev kot samostojna veda pojavila že leta 1860. Psihologija je poskušala z raziskovanjem splošnih pravil delovanja človekove psihe in psiholoških značilnosti različnih ljudstev ugotoviti in spoznati dejavnike, ki vplivajo na različno pojavnost človekovega delovanja. V zvezi s tem je preučevala vsebine, ki so tesno povezane s kulturnospecifičnimi vidiki človekovega delovanja in so pozneje postale raziskovalni predmet medkulturne ali prekukulturne psihologije. Avtorica poudari, da je velik del dosedanjega raziskovalnega dela v okviru psihologije vendarle etnocentričen.

Avtor Milan Bufon v poglavju Geografija in medkulturnost piše, da se geografija vprašanja večkulturnosti dotakne zaradi človeške potrebe po teritorializaciji in posledičnem določanju meja med različnimi prostorskimi in družbenimi pojavi. Bralca opozori, da sodijo meje med najpomembnejše in najznačilnejše elemente človekovega odnosa do svojega okolja, prav to pa sta vzrok in posledica za izgradnjo

lokalnih in regionalnih identitet. Podobno kot psihologijo tudi geografsko znanost v dojemaju sveta zaznamuje etnocentrična stalnica, saj se na primer človekova etnocentrična prostorska organizacijska shema na splošno uveljavlja kot sistem centrov in periferij, koncentracije in dekoncentracije ter domačnosti in tujosti.

Sledi prispevek Slovenistika in medkulturnost Vesne Mikolič, ki poudari, da se ob obravnavi jezika z vidika medkulturne slovenistike pogosto vprašamo o utemeljenosti takega pristopa, ter da se termina medkulturna slovenistika drži priokus neologizma. Avtorica prikaže prisotnost in pomen medkulturnih vsebin na različnih področjih slovenskega jezikoslovja in nas sooči z dejstvom, da je medkulturna slovenistika pravzaprav že kar nekaj časa stvarnost slovenističnih ved.

Krištof Jacek Kozak v prispevku z naslovom Literatura in medkulturnost poveže literaturo z idejami medkulturnosti. V prispevku izvemo, da ima literatura eno ključnih vlog pri vzpostavljanju narodne oziroma nacionalne zavesti, zato pri govoru o literaturi ne moremo mimo vprašanj kulturne in jezikovne identifikacije ter narodnosti in nacionalnosti.

Sandra Bašić Hrvatinić v poglavju Medijske študije in medkulturnost predstavi možnosti za oblikovanje novih načinov komunikacije v javnem prostoru. Pri tem poudarja, da mediji ne omogočajo enakega dostopa vsem udeležencem javne razprave, saj je javni prostor postal nekakšen »trg«, na katerem ponudniki idej tekmujejo za medijsko pozornost. Avtorica se v sklepnem delu sprašuje, kako komunicirati razlike in različnost, če temelji množična medijska komunikacija na ustvarjanju občinstev in njihovi prodaji na trgu oglaševanja.

V prispevku Demokratično komuniciranje in medkulturnost nam Peter Sekloča predstavi temeljne pojme diskurzivnega doseganja sporazuma in nekatera druga, z medkulturno mislijo povezana vprašanja, pa tudi problematično korporativno lastništvo medijev.

Sledi poglavje Medkulturno sporazumevanje v »lingvi franki« Neve Čebren, ki razpravlja o možnostih sporazumevanja v lingvi franki, kjer jezik postane sredstvo za sporazumevanje med ljudmi, ki uporabljajo različne materne jezike. Avtorica se zato kritično sprašuje, ali je takšna jezikovna komunikacija v resnici nevtralna oziroma kulturno neoznačena jezikovna koda, ki ne vsebuje lastnega opredeljevanja sveta, in kako ugotoviti, v kolikšni meri poslušalec dejansko dojame pomen sporočila govornika v primeru, ko se oba govornika sporazumevata v tujem jeziku, tj. v skupni lingvi franki.

Naslednji je prispevek z dvojezičnim naslovom Rojstvo in razvoj medkulturne vzgoje / Nascita e sviluppo dell' educazione interculturale, v katerem Nives Zudič Antonič predstavi zamisel medkulturne vzgoje, ki je začela svoj pohod v šestdesetih letih prejšnjega stoletja v ZDA in Kanadi. Avtorica poudari, da so prav zahteve jezikovnih manjšin po priznavanju in enakopravnosti pripeljale do tega, da so evropske države postopno zaznale in priznale večkulturnost in razvile koncept medkulturnosti. Raznolikost kultur in jezikovni pluralizem sta postali posebni vrednoti, h katerima teži sodobna Evropa.

Na to poglavje se navezuje tudi prispevek Simone Bergoč z naslovom Izzivi ekolingvistike: Ekopismenost kot cilj jezikovne integracije priseljenih in domicilnih otrok. V njem postavlja v ospredje pomanjkljive pravne okvire in strokovne podlage načrtovanja pismenosti priseljeniških in domicilnih otrok v Republiki Sloveniji. Avtorica proces reševanja problema vidi v ekolingvistiki, katere značilnost je transdisciplinarna perspektiva jezikoslovja, ki je naravnano v smeri ekologije in trajnostnega razvoja v smislu holističnega razumevanja vsestranskih povezav med naravnimi in družbenimi ekosistemi.

Lucija Čok v poglavju Raziskovanje jezikoslovja in medkulturne ozaveščenosti predstavlja izsledke številnih raziskavah Znanstveno-raziskovalnega središča Univerze na Primorskem oziroma Inštituta za jezikoslovne študije, prenos raziskovalnih dosežkov v pedagoške procese in oblikovanje strukture jezikovnega učenja in medkulturnega vzgajanja in ozaveščanja v praksi in znanstveni publicistiki.

Z naslovom Omrežna družba, medkulturnost in prekukulturnost nas na digitalno področje uvede Blaž Lenarčič. Avtor poudarja vpliv komuniciranja preko računalnika na vse domene družbenega življenja, še zlasti na področju sociabilnosti in povezovanja med posamezniki, ker poteka neodvisno od časovno-teritorialnih ovir, ki kot tako posega v medkulturne odnose in vpliva na transnacionalne vsebine posameznikove identitete. Na primeru procesov v virtualnih skupnostih potrjuje tezo, da smo v današnji

družbi priča prehajanju od koncepta medkulturnosti k prekukulturnosti tudi zaradi identifikacije posameznikov s kozmopolitskim državljanstvom.

Sledijo študije primerov, med katerimi je prvi Večkulturnost, garnizijska mentaliteta in kanadski utemeljitveni mit, v katerem nas Marcello Potocco seznanja s kanadskim medkulturnim položajem v teoriji in praksi. Avtor ugotavlja, da se retorika in realnost kanadske večkulturnosti v veliki meri razlikujeta predvsem zaradi prostorskega modela večkulturnosti kot mozaika, ki je v praksi obremenjena z mentaliteto samoizolacije in s problematičnimi hierarhičnimi razmerji v medkulturnem dialogu.

V poglavju Medkulturnost v Latinski Ameriki: Politični interes, etična nuja ali akademska 'moda'? Marija Mojca Terčelj spregovori o medkulturnosti v latinskoameriškem kontekstu. Avtorica ugotavlja, da se nekoč institucionalizirane oblike odnosov, kot na primer socialni, pravni, demografski in kulturni odnosi, danes spreminjajo v medkulturni dialog. Kljub vsemu je predvsem zaradi neenakopravnosti njihovih protagonistov ta presegajoči odnos še zmeraj polno konfliktov, pomanjkljivost pa je tudi v tem, da se kulture še zmeraj predpostavlja kot družbe homogenih otokov.

Karmen Medica nam v poglavju Večkulturalizem vs. večkulturnost v kontekstu novih migracijskih realnosti z različnih zornih kotov osvetljuje učinke novih migracijskih realnosti. Predstavi opredeljevanje uradnih političnih krogov do prisotnosti različnih skupnosti v družbi (*top-down* pristop) in zaznave prebivalcev, ki se z njo neposredno srečujejo (*bottom-up* pristop). Pri tem izhaja iz opredelitev multikulturalizma in večkulturnosti ter predstavi teorije multikulturalizma in njihovo operacionalizacijo v treh državah: Veliki Britaniji, na Švedskem in v Sloveniji. Pri vseh treh primerih poskuša dobiti odgovore na vprašanje, kako se zastavljeni modeli multikulturalizma potrjujejo ali negirajo na lokalnih ravneh v vsakodnevnih stikih in interakcijah med prebivalci nekega okolja.

Študijo primera medkulturnosti iz filma nam posreduje Barbara Zorman v prispevku »Živjet će ovaj narod!«: Reprezentacija nacionalnih identitet v zgodnjem partizanskem filmu. Avtorica nam na primeru filma iz nekdanje Jugoslavije (SFRJ) pokaže problematičnost konceptualiziranja filma v nacionalnem okviru večnacionalne države. V prispevku opozori na preseganje nacionalnih identitet ter odpiranje idealom transnacionalnosti, multikulturalizma in večkulturnosti v zgodnjem partizanskem oziroma jugoslovanskem filmu, torej težnje, ki jih lahko prepoznamo tudi v kontekstu teorije medkulturnosti.

Sledita filozofsko obarvani poglavji, najprej prispevek Roka Svetliča Med univerzalnostjo človekovih pravic in partikularnostjo posameznih kultur. Avtor zagovarja tezo, da diskurz o človekovih pravicah ni več sposoben odgovoriti na temeljna vprašanja politične morale, saj človekove pravice kot kozmopolitsko-univerzalni koncept niso dovolj dobro opremljene za funkcioniranje v konkretnih okoljih, ki so vedno nacionalno-partikularni.

Tomaž Grušovnik okoljsko etiko predstavi v poglavju Odenki zelene: Okoljska etika v medkulturni perspektivi. Čeprav se je okoljska etika kot posebna filozofska disciplina, ki se ukvarja z razširitvijo etike na nečloveška bitja in ekosisteme kot take, začela razvijati šele v drugi polovici 20. stoletja, so moralni nazori, ki obravnavajo odnos človeka do okolja, veliko starejši. Avtor prikaže okoljsko etiko v luči medkulturnosti, med drugim v starejših religioznih tradicijah.

Zadnji sklop obravnava razmerje med naravoslovno-tehniškimi in humanistično-družboslovnimi znanostmi. Polona Tratnik v prispevku z naslovom Umetnost in znanost – divergenca in konvergenca kultur(e) obravnava razmerje med umetnostjo in znanostjo. V njem za izhodišče postavi trditev, da popularne predstave o umetnosti in znanosti narekujejo razumevanje obeh kot dveh ločenih, nepovezanih in avtonomnih družbenih sfer, čeprav so vedno bolj prisotna tudi vprašanja o njunem prepletanju. Avtorica v nadaljevanju poda številne primere vse večjega sodelovanja med obema področjema, izpostavi pa, da so sodobni prav tisti umetniški pojavi in zamisli, ki jim uspeva vzpostaviti povezavo z drugimi polji in disciplinami.

Zbornik se konča s poglavjem Intelektualne vojne v luči Herderjevega pojmovanja kulture. V njem Ernest Ženko analizira razmerje med dvema sodobnima intelektualnima kulturama, naravoslovno-tehniško in humanistično-družboslovno. Kompleksnost sodobnih družbeni dogajanj na prvi pogled podpira trditev, da je Herderjev model kulture, ki je jasno opredeljen s svojimi mejami, stvar preteklosti, toda

avtor poskuša dokazati nasprotno, in sicer, da deloma modificiran model še zmeraj omogoča refleksijo določenih vidikov družbene dejanskosti. V ta namen znotraj tako imenovanih 'znanstvenih vojn' (*Science Wars*), bolj konkretno na primeru afere Sokal, aplicira spremenjeni Herderjev model in predstavi njegove interpretativne prednosti.

Knjiga *Razprave o medkulturnosti* je preišljeno in celovito znanstveno delo, kljub svoji široki zastavitvi pa dovolj pregledno in čitljivo. Z raznolikimi primeri pokaže, da je medkulturnost pravzaprav že del vsakdana večine ljudi, zato je zaradi svoje aktualnosti priporočljivo branje tudi za širšo javnost. Evropsko leto medkulturnega dialoga 2008 je temeljilo na premisi, da je kulturna raznolikost Evrope njena edinstvena prednost, premalo pa se zavedamo, da je medkulturni dialog vseživljenjski proces sprejemanja in razumevanja različnosti, »razprave o medkulturnosti« pa so nujen prvi pogoj za oblikovanje take družbe.

Peter Kopic